

Előszó

Ismert, hogy Szent-Györgyi Albert (1893–1986) orvosként szerzett diplomát, biológusként, biokémikusként dolgozott, és 1927-ben Cambridge-ben kémiából doktorált. A doktori témája a mellékvesekéregből izolált, erősen redukáló anyag vizsgálata volt, amelynek ekkor, kis mennyisége miatt, csak az összegképletét tudta megállapítani ($C_6H_8O_6$), és ezt a hat szénatomos, savas kémhatású anyagot a publikáláshoz hexuronsavnak nevezte. A korábban Hollandiában, Groningenben és Angliában, Cambridge-ben elért, a biológiai oxidáció, a sejtlégzés terén kapott eredményei miatt már nemzetközileg ismert volt, amikor Klebelsberg Kuno kultuszminiszter meghívta a szegedi egyetemre, az Orvosi Vegytani Tanszék vezetésére. A Délmagyarország első vele kapcsolatos híre 1928 szeptemberében kinevezéséről szól. Mivel az egyetemi építkezések még folytak, Szent-Györgyi kért és kapott 2 év fizetés nélküli szabadságot kutatásai befejezésére, és 1930 őszén kezdte meg oktató- és kutatómunkáját a Kálvária téren, a mai Déri Miksa Szakiskola épületében. Ekkortól kezdve Szeged patinás napilapja rendszeresen beszámolt érdekes tudományos és szerteágazó közéleti tevékenységéről, sportolói és sportvezetői (röplabda, kosárlabda tenisz, sakk stb.) aktivitásáról. A Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtárának munkatársai a közelmúltban digitalizálták a Délmagyarországot, és így egyszerűvé vált a különböző témákra, így a Szent-Györgyi Alberttel foglalkozó cikkekre való keresés. Amint a következő táblázat mutatja, 1928 és 1948 között 525 vele kapcsolatos írás jelent meg. Nem meglepő, hogy a két maximum közül az első 1937/38, a Nobel-díj elnyerése és az azt követő év, a második pedig 1940/41, rektorságának ideje.

év	cikkszám	év	cikkszám
1928	1	1939	29
1929	1	1940	51
1930	4	1941	63
1931	9	1942	19
1932	8	1943	23
1933	37	1944	9
1934	34	1945	35
1935	8	1946	27
1936	18	1947	6
1937	67	1948	4
1938	72	összesen	525

A Délmagyarország cikkeinek időbeni eloszlása

Könyvünk csak ízelítőt tud adni ebből a széles kínálatból, több cikknek a rövidített változatával, de bemutatva a Szent-Györgyi Albertről szóló írások teljes spektrumát. Akinek felkeltettük az érdeklődését, utána nézhet a Délmagyarország digitalizált változatában (amely elérhető egyrészt a Klebelsberg Könyvtár "SZTE Contenta", vagyis az SZTE repozitóriumainak közös honlapjáról: <http://dm.ek.szte.hu/szteda/delmagyar?p=0>, illetve a Délmagyar Online Délmagyar Archív <http://www.delmagyar.hu/delmagyarchiv/> linkről). Igyekezünk a mai helyesírási szabályokat követni, a '30-as években még vajjon, ucca, tennisz szerepelt, és az egybeírás-különírás szabályai is mások voltak. Szent-Györgyi Albert saját nevét sem írta következetesen, így a sajtóban is változatosan szerepelt. A Nobel-díj elnyerése után, 1937. november 5-én adta hírül a Pesti Hírlap szegedi tudósítójának interjúja alapján, hogy a tudós belügyminisztériumi segítséggel állapította meg a névírás helyes alakját Szent-Györgyiként. Összeállításunkban kezdettől ezt az alakot használtuk. Nobel-díjasunk 1947 augusztusában második feleségével, Borbíró Mártával az USA-ba távozott, így amerikai életéről és munkásságáról az egyik legismertebb amerikai napilap, a The New York Times cikkei alapján tájékozódhatunk. Az újság az 1930-as, '40-es években már magyarországi tevékenységéről is beszámolt, de a cikkek többsége az 1948 utáni, Amerikában végzett tudományos és közéleti tevékenységéről ad kitűnő képet. Ezután a róla és munkájáról szóló hírek – amint a következő táblázat mutatja – rendszeresen megjelentek az újság hasábjain.

év	cikkszám	év	cikkszám
1933	2	1961	7
1934	1	1962	10
1937	2	1963	11
1939	3	1964	2
1940	1	1965	5
1942	2	1966	8
1944	1	1967	5
1945	2	1968	1
1947	2	1969	3
1948	1	1970	8
1951	6	1971	7
1952	2	1972	6
1953	1	1973	3
1954	2	1974	2
1955	7	1975	3
1956	3	1976	2
1957	4	1978	1
1958	2	1981	1
1959	1	1986	2

összesen

132

A New York Times cikkeinek időbeni eloszlása.

Tudományos riportok, beszámolók különféle eseményekről, olvasói levelei és az emberiség jövőjéért aggódó cikkei, valamint a vele készült interjúk egyaránt megtalálhatók ezek között. A statisztika két maximumot jelez. A '60-as évek elején számos olvasói levelét jelentette meg az újság híres *Letters to Editor* rovatában, amelyekben a nukleáris fegyverkezés, az atomháború veszélyére hívta föl a figyelmet. Ebben az időben kezdett rákkutatással is foglalkozni. Ez a küzdelem személyesen is érintette, mert egyetlen lánya, Kornélia (kis Nelli) és imádott második felesége, Borbíró Márta is mellrákban halt meg.

A második maximum a '70-es évek elején mutatkozott, amikor Szent-Györgyi a vietnami háború elleni tiltakozásban volt nagyon tevékeny. Híres könyve, *Az örült majom* megjelenése után hosszú interjú készült vele *A biológus kételkedik abban, hogy az emberiség képes életben maradni egy olyan világban, amelyet a változáshoz túl öreg „idióták” vezetnek* címmel. „Ez forradalmi könyv – nyilatkozta –, mert csak 40 lap, két óra alatt el lehet olvasni. Az a baj a könyvekkel, hogy nem lehet elolvasni őket. Ki az ördögnek van ideje elolvasni 300 lapot? Nincs olyan fontos dolog, amelyet nem lehetne elmondani két óra alatt.”

Ekkoriban írta *15 perc zéróig* című hatásos cikkét is, amelyben sürgette az USA és a Szovjetunió közti fegyverkezési verseny leállítását, mert különben az emberiség belátható időn belül elpusztítja magát. „Sürgős irányváltásra van szükség – írta –, és a fegyverekre szánt pénzt az oktatásra és egészségügyre kell költeni.”

Később tudományos és közéleti tevékenysége csökkent. 1986-ban a New York Times a nekrológiáját közölte. 93 éves korában halt meg.

Szimbolikus jelentőségű, hogy még halála után is jelent meg hír munkásságáról. Az újság szabadalomfigyelő rovata halála után egy héttel közölte, hogy elfogadták Fodor Gáborral (szintén a Szegedi Tudományegyetem korábbi professzorával) közös szabadalmukat, amelyet az emberi szervezet immunrendszerét erősítő vegyületekkel kapcsolatban nyújtottak be.

A New York Times 132 híradása – amelyekben található az ő cikkei, olvasói levelei, róla készült írások, tudományos hírek, interjúk, napi hírek – kitűnő képet ad Szent-Györgyi Albert amerikai tudományos (izomkutatás, rákkutatás) és közéleti tevékenységéről (tiltakozás a fegyverkezés, a vietnami háború ellen), így a korról is, amelyben élt.

Szeged, 2014. október

Hannus István